

ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชนบ้านหนองเขื่อง อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ

ว่าที่ร้อยตรี สุริยะ หาญพิชัย

อาจารย์สาขารัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

อีเมล: hanpichai@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชนบ้านหนองเขื่อง และศึกษาพลวัตภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชนบ้านหนองเขื่อง อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ โดยใช้การสำรวจชุมชน การสัมภาษณ์เชิงลึก และการประชุมสนทนากลุ่ม ชาวบ้านในชุมชนบ้านหนองเขื่อง และผู้นำชุมชน จำนวน 40 คน

จากการศึกษา ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชนบ้านหนองเขื่อง และภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชนบ้านหนองเขื่อง อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ พบว่าภูมิปัญญาในการจัดการน้ำของชุมชนบ้านหนองเขื่องมีรูปแบบการจัดการน้ำร่วมกัน เน้นผลประโยชน์ โดยใช้การปลูกจิตสำนึกให้คนในชุมชนไม่เบียดเบียนทำลายสิ่งแวดล้อมด้วยการนำเอาความเชื่อและพิธีกรรมต่างๆ ของชุมชนท้องถิ่นเข้ามาผสมผสานกับการบริหารจัดการน้ำในชุมชน ด้านกายภาพ ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านวัฒนธรรม และด้านความเชื่อ ปัจจัยที่มีผลต่อพลวัตการเปลี่ยนแปลงภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ ปัจจัยภายในชุมชน ได้แก่ เด็กและเยาวชนไม่ตระหนักถึงคุณค่าของภูมิปัญญา ขาดการการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น และ ปัจจัยภายนอก ได้แก่ การพัฒนาตามนโยบายของรัฐ การเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจทุนนิยม ระบบการศึกษาที่มุ่งเน้นตำรามากกว่าการนำความรู้มาใช้ในชีวิตประจำวัน การอพยพไปทำงานต่างถิ่นเนื่องจากผลตอบแทนด้านรายได้ที่สูงกว่า

คำสำคัญ

ภูมิปัญญาท้องถิ่น การจัดการทรัพยากรน้ำ

Local Wisdom Regarding Water Resource Management in the Nong Keung Village Community, Muang District, Chaiyaphum Province

Acting sub Lt. Suriya Hanpichai

Lecturer, Public Administration, Thepsatri Rajabhat University

E-mail: hanpichai@ hotmial.com

Abstract

This research aims to study local wisdom regarding water resource management in the community of Nong Keung Village, Kut Tum, Muang, Chaiyapum and the dynamics thereof. Data were collected from 40 villagers and elders of the community using community survey, in-depth interviews, and focus group discussions.

The results of the research on local wisdom regarding water resource management in the community of Nong Keung Village, Kut Tum, Muang, Chaiyapum showed that the method encouraged by local wisdom was inclusive, with an emphasis on benefits, through encouraging the conscience of the community against environmental exploitation, which was achieved by mixing resource management service techniques with various aspects of local faith and ritual, in the physical, social, economic, cultural and religious aspects.

Internal factors affecting the dynamics of local wisdom included the youth and children being unaware of the values of local wisdom, and the lack of continuation of local wisdom. External factors affecting the dynamics of local wisdom included government policies regarding development, changes occurring in the capitalist economic system, an education system focused on textbook education rather than the use of knowledge in everyday life and the migration of local people to other areas due to higher profit.

Keywords

local Wisdom, Water Management

วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
ปีที่ 9 ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน 2560

บทนำ

หนองเขื่องเป็นหนองน้ำสาธารณะในเขตพื้นที่ปกครองของบ้านหนองเขื่อง ตำบลกุดตุ้ม อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ มีพื้นที่ทั้งหมด 504 ไร่ เป็นหนองน้ำสาธารณะที่ใหญ่ที่สุดในเขตการปกครองขององค์การบริหารส่วนตำบลกุดตุ้ม อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ ในพื้นที่ของหนองเขื่องเป็นอีกหนึ่งโครงการในการพัฒนาแหล่งน้ำและระบบชลประทานเพื่อการเกษตรให้สามารถรองรับปริมาณน้ำฝนและเก็บกักน้ำไว้ใช้ในหน้าแล้ง ซึ่งในปัจจุบันที่หนองเขื่องมีโครงการสถานีสูบน้ำด้วยพลังงานไฟฟ้าหนองเขื่อง (กุดตุ้ม) อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตั้งอยู่ที่หนองเขื่องทำการสูบน้ำไปตามท่อสูบน้ำที่วางทอดยาวไปตามพื้นที่ภายในตำบลกุดตุ้ม มีพื้นที่การเกษตรที่ได้รับผลประโยชน์กว่า 2,500 ไร่ ทำให้ประชาชนใน 5 หมู่บ้าน จำนวน 101 ครัวเรือน ได้ทำการเกษตรเพาะปลูกและมีน้ำใช้ หน้าแล้งก็ยังสามารถทำการเกษตรได้ประชาชนก็จะได้มีรายได้เพิ่มขึ้นและมีกำลังในการพัฒนาการเกษตรในพื้นที่ที่ยั่งยืน (สุริยะหาญพิชัย, 2555 : 1)

นโยบายการจัดการน้ำเป็นลักษณะการจัดการทรัพยากรน้ำ โดยมีหน่วยงานของภาครัฐเป็นหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบ มุ่งเน้นการจัดการโดยคำนึงถึงความสัมพันธ์ความยั่งยืนของระบบนิเวศลุ่มน้ำ แม้ว่าทุกคนจะมีสิทธิใช้น้ำอย่างเท่าเทียมกัน แต่รัฐผูกขาดการบริหารจัดการและการลงทุนขนาดใหญ่ จึงทำให้ขาดการมีส่วนร่วมจากส่วนต่างๆ ของสังคม ขาดการสนับสนุนและการส่งเสริมการจัดการทรัพยากรน้ำด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน (เอนกพงศ์ ธรรมาธิวัฒน์ และบุญช่วย สุทธิรักษ์, 2555: 11) ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการน้ำของชุมชนเป็นองค์ความรู้ที่เชื่อมโยงกันระหว่างวัฒนธรรม ประเพณี ระบบนิเวศและสังคมเข้าด้วยกัน (บุญช่วย งามวิทย์โรจน์ และคณะ, 2551 : 12) ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นองค์ความรู้ที่พัฒนาขึ้นในบริบททางกายภาพและวัฒนธรรมทางปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อม เป็นความรู้ของชุมชน กลุ่มชนต่างๆ ที่ได้สั่งสมมา สืบทอดและพัฒนามาเป็น เวลายาวนาน ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงเป็นความรู้ที่มีคุณค่า ความดีงามและจรรยาบรรณให้อยู่ร่วมกับธรรมชาติและสภาวะแวดล้อมได้อย่างกลมกลืนและสมดุล ภูมิปัญญาท้องถิ่นยังเป็นรากฐานการพัฒนาที่เริ่มจากการพัฒนาเพื่อการพึ่งพาตนเอง การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และการพัฒนาที่ผสมผสานองค์ความรู้พื้นฐานภูมิปัญญาเดิม ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นบทบาทของคนในชุมชนที่สำคัญที่มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชน การดำรงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรน้ำจึงเป็นส่วนสำคัญในการสร้างการมีส่วนร่วมเพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถพึ่งพาตนเองได้ (สุวิชา ศรีถิถาน และปริดา ไชยา, 2559: 20; เทวรักษ์ เครือคล้าย และคนอื่นๆ, 2552: 1-2)

ทรัพยากรน้ำนับเป็นปัจจัยที่สำคัญในการดำรงชีวิตของประชาชน การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำที่มีประสิทธิภาพบนพื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่นจะช่วยให้ประชาชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน แต่การจัดการทรัพยากรน้ำในปัจจุบันที่ต่างมุ่งเน้นที่ผลประโยชน์ส่วนตัวจึงทำให้เกิดปัญหาความ

ขัดแย้งและการแย่งชิงน้ำกันเอง ก่อให้เกิดความแตกแยกและความเสียหายต่อสังคมโดยรวม การจัดการทรัพยากรน้ำบนฐานของภูมิปัญญาเป็นส่วนสำคัญในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชนบ้านหนองเขื่อง ตำบล กุดตุ้ม อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ เพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการน้ำดังกล่าวเพื่อนำไปสู่การประยุกต์ใช้และผสมผสานกับเทคโนโลยีใหม่ๆ ในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่นเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ปรับปรุงและพัฒนาระบบการบริหารจัดการน้ำอย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชนบ้านหนองเขื่อง อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ
2. ศึกษาพลวัตภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชนบ้านหนองเขื่อง อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เป็นข้อมูลความรู้ของชุมชนเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชนบ้านหนองเขื่อง ตำบลกุดตุ้ม อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ
2. เป็นข้อมูลแก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการวางแผนพัฒนาการจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชนบ้านหนองเขื่อง ตำบลกุดตุ้ม อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิอย่างยั่งยืน

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ในการวิจัยครั้งนี้ได้ทำการศึกษาข้อมูลจากประชาชนในบ้านหนองเขื่อง ตำบลกุดตุ้ม อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ ประชาชนชาวบ้านและผู้อาวุโส และผู้นำชุมชน จำนวน 40 คน
2. ขอบเขตด้านเนื้อหา ผู้วิจัยมุ่งศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรน้ำ และพลวัตภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชนบ้านหนองเขื่อง ตำบลกุดตุ้ม อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ ด้านกายภาพ ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านวัฒนธรรม และด้านความเชื่อ
3. ขอบเขตด้านพื้นที่ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรน้ำปัญญาท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรน้ำในเขตพื้นที่ชุมชนบ้านหนองเขื่อง ตำบลกุดตุ้ม อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ
4. ขอบเขตด้านระยะเวลา ช่วงเวลาที่ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลระหว่าง พฤษภาคม 2558 – ธันวาคม 2558

วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
ปีที่ 9 ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน 2560

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นการประยุกต์ใช้การสำรวจชุมชน (community survey) เพื่อสำรวจบริบทของชุมชน สภาพแวดล้อมที่เป็นจริง และความเป็นอยู่ของชุมชนในพื้นที่ว่ามีลักษณะอย่างไร โดยใช้การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม (participant observation) การสัมภาษณ์เจาะลึก (in-depth interview) และการประชุมกลุ่มสนทนา (focus group) (Robert B. Textor, 1980) เพื่อศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชน และพลวัตการเปลี่ยนแปลงภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชน

ประชากรกลุ่มเป้าหมาย

ประชากรกลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษา คือ ชาวบ้านในชุมชนบ้านหนองเขื่อง ตำบลกุดตุ้ม อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ ประชาชนชาวบ้านและผู้อาวุโสในชุมชน และผู้นำชุมชน จำนวน 40 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา คือ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informants) ได้แก่ ตัวแทนชาวบ้านในชุมชนบ้านหนองเขื่อง ตำบลกุดตุ้ม อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ จำนวน 20 คน ประชาชนชาวบ้านและผู้อาวุโสในชุมชน 10 คน และผู้นำชุมชน จำนวน 10 คน โดยการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. การสำรวจชุมชน (community survey) โดยการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม (participant observation) โดยผู้ศึกษาจะทำการสังเกตเพื่อศึกษาบริบท ลักษณะความมีชีวิตความเป็นอยู่ และสภาพแวดล้อมของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชน โดยรวบรวมข้อมูลโดยการจดบันทึกตามประเด็นที่กำหนดไว้และถ่ายภาพ สังเกตทุกแง่มุม โดยถือว่าพฤติกรรมทุกด้านของชุมชนมีความสำคัญในการที่จะทำให้เกิดความเข้าใจในภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการน้ำด้านต่างๆ

2. การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลกับตัวแทนชาวบ้าน และผู้นำชุมชน โดยกำหนดบทบาทผู้วิจัยเป็นประชาชนทั่วไป เพื่อสร้างความเป็นกันเองกับผู้รับการสัมภาษณ์ ก่อนการสัมภาษณ์ผู้วิจัยได้ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์ และขออนุญาตบันทึกเสียงการสัมภาษณ์เพื่อรักษาเวลาในการบันทึกข้อมูล หากผู้วิจัยต้องการข้อมูลเพิ่มเติมก็สามารถสัมภาษณ์ในประเด็นต่าง ๆ ที่ต้องการได้ โดยแบ่งแบบสัมภาษณ์ออกเป็น 4 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 เป็นข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
ปีที่ 9 ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน 2560

ส่วนที่ 2 เป็นข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนบ้านหนองเซียงในการจัดการทรัพยากรน้ำ

ส่วนที่ 3 เป็นข้อมูลเกี่ยวกับพลวัตการเปลี่ยนแปลงภูมิปัญญาท้องถิ่นและปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนบ้านหนองเซียงในการจัดการทรัพยากรน้ำ

ส่วนที่ 4 เป็นข้อเสนอแนะความคิดเห็นเพิ่มเติม

3. การประชุมสนทนากลุ่ม (focus group) ประชุมสนทนากลุ่มในการศึกษาเพื่อตรวจสอบภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนบ้านหนองเซียงในการจัดการทรัพยากรน้ำ โดยตัวแทนชาวบ้าน ประชาชน ชาวบ้าน ผู้อาวุโส และผู้นำชุมชน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลจากภาคสนาม โดยการลงสำรวจพื้นที่ เริ่มจากการเข้าสู่สนามและการกำหนดบทบาทผู้วิจัยเป็นประชาชนทั่วไปที่อาศัยอยู่ในชุมชน เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล (collecting data) จากการสัมภาษณ์ การสังเกตในพื้นที่ และการประชุมสนทนากลุ่ม ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

2. รวบรวมข้อมูลเบื้องต้นจากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลการสัมภาษณ์ ข้อมูลจากการสังเกตการณ์พร้อมบันทึกภาพ เพื่อประกอบกับการศึกษาข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อศึกษาและถอดบทเรียนเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการน้ำในชุมชน

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมจากการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และจากการสัมภาษณ์ มาตรวจสอบความถูกต้องโดยใช้วิธีการตรวจสอบแบบสามเส้าซึ่งคุณภาพ (triangulation) โดยใช้การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (data triangulation) จาก 3 แหล่ง คือ แหล่งเวลา แหล่งสถานที่ และแหล่งบุคคล และด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (methodological triangulation) คือ การใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลต่างๆ กัน เพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สอดคล้องกัน พร้อมกันนั้นก็ได้ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากแหล่งเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วนำมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (content analysis) และวิเคราะห์แบบอุปนัย (analytical induction) เพื่อตีความสร้างข้อสรุปข้อมูลจากสิ่งที่เป็นรูปธรรมและปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น

ผลการวิจัย

จากการศึกษา ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชนบ้านหนองเซียง ตำบลกุดตุ้ม อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ โดยการสำรวจชุมชน และการสัมภาษณ์เชิงลึก ตัวแทนชาวบ้าน ประชาชน

ชาวบ้าน ผู้อาวุโส และผู้นำชุมชน จำนวน 40 คน แล้วนำมาวิเคราะห์สรุปตามประเด็นวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ พบว่า

สภาวะแวดล้อมและบริบทชุมชน ชุมชนบ้านหนองเปื่อง มีลักษณะการสร้างบ้านของชุมชน โดยเลือกทำเลที่ตั้งอยู่ในบริเวณที่ราบลุ่มริมหนอง บึง ห้วย ลักษณะหมู่บ้านนั้นมักจะอยู่รวมกันเป็นกระจุกตามสภาพพื้นที่ หนองน้ำขนาดใหญ่ของชุมชนคือ หนองเขื่อง มีขนาด 504 ไร่ เป็นศูนย์กลางในการดำรงชีวิตของชาวบ้านในแถบบ้านหนองเขื่องโดยหมู่บ้านหนองเขื่องแบ่งชุมชนออกเป็น 2 ชุมชนคือ ชุมชนบ้านดอนอยู่ติดห้วย และชุมชนบ้านโป่งอยู่ติดหนอง เนื่องจากกลุ่มน้ำหนองเขื่องมีทรัพยากรที่เอื้อต่อการยังชีพ มีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากร ซึ่งมีองค์ประกอบที่สำคัญคือ บริเวณที่ราบลุ่มเป็นพื้นที่เหมาะในการทำนาข้าว มีสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติจึงยังคงสมบูรณ์ ส่วนพื้นที่ดอนมีป่าไม้ที่เสื่อมโทรมเนื่องจากการเอาใช้ประโยชน์ของประชาชนจากหลายพื้นที่ สภาพพื้นที่มีส่วนใหญ่ของบ้านหนองเขื่องถูกใช้เป็นที่การทำเกษตรโดยทำนาเป็นหลัก อีกพื้นที่ส่วนหนึ่งติดริมหนองเขื่องเป็นบริเวณที่อยู่อาศัยของชุมชน เป็นส่วนสำคัญในการก่อเกิดภูมิปัญญาท้องถิ่นทางด้านการดำรงชีวิตร่วมกันของคนในชุมชน

รูปภาพ 1 หนองเขื่อง แหล่งน้ำสาธารณะประโยชน์ของชุมชน

คุณค่าของแหล่งน้ำ อาชีพของชาวบ้านในชุมชนหนองเขื่องส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรม ทำนาเป็นอาชีพหลัก มีวิถีชีวิตที่มีความผูกพันใกล้ชิดกับแหล่งน้ำและทรัพยากรธรรมชาติ เป็นแหล่งอาหาร และปัจจัยการผลิตที่สำคัญ กิจกรรมการทำนาเป็นตัวกำหนดสำคัญของกิจกรรมทางด้านอื่นของวิถีชีวิต ร่วมกับกิจกรรมด้านแหล่งน้ำ ตั้งแต่การเป็นกิจกรรมการผลิตและการดำรง

วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
ปีที่ 9 ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน 2560

ชีวิตหลักของครอบครัวที่มีการถ่ายทอดประสบการณ์และวิถีปฏิบัติจากรุ่นปู่ย่าตายาย พ่อแม่ไปสู่รุ่นลูกหลาน ซึ่งก่อให้เกิดความผูกพันระหว่างสมาชิกในครอบครัวกับแหล่งน้ำ ธรรมชาติและชุมชน กระบวนการสืบทอดความรู้และความชำนาญทางด้านประมง และการปลูกข้าว เป็นที่มาของประเพณีวัฒนธรรม ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันซึ่งช่วยเชื่อมโยงชุมชนไว้ด้วยกัน นอกจากนั้นก็เป็นกิจกรรมที่เชื่อมโยงความเป็นอยู่ของคนในชุมชนกับแหล่งน้ำธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หนองซึ่งจึงเป็นหนองน้ำที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของชาวบ้านตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นแหล่งน้ำเพื่ออุปโภคและบริโภคที่หล่อเลี้ยงชุมชนบ้านหนองซึ่งมาอย่างยาวนานนับแต่อดีต ชาวบ้านบ้านหนองซึ่งต่างผูกพันกับหนองน้ำแห่งนี้จนก่อให้เกิดวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เกี่ยวกับหนองน้ำ อาทิเช่น ประเพณีการแข่งขันเรือ การตีกลีไฟ และประเพณีเลี้ยงเจ้าหนอง เป็นต้น เป็นแหล่งอาหารที่สำคัญทั้งปลา และพืชผักน้ำต่างๆ ในหน้าแล้งก็ยังสามารถสร้างรายได้จากรากบัว ดังคำขวัญของชุมชนบ้านหนองซึ่ง

หนองซึ่งใหญ่	ปลาไหลமாக
รากบัวหลาย	ชายแมงดา
ประชาร่วมใจ	ไผ่พัฒนา

ผลการวิจัยภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชนบ้านหนองซึ่ง และ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชนบ้านหนองซึ่ง ตำบลกุดตุ้ม อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ พบว่า ภูมิปัญญาในการจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชนบ้านหนองซึ่ง มีรูปแบบการจัดการทรัพยากรน้ำร่วมกันโดยใช้การปลูกจิตสำนึกให้คนในชุมชนที่ต้องไม่เบียดเบียนทำลายทรัพยากรน้ำและสิ่งแวดล้อม ด้วยการนำเอาความเชื่อและพิธีกรรมต่างๆ ของชุมชนท้องถิ่นเข้ามาผสมผสานกับการบริหารจัดการน้ำในชุมชน เป็นการปลูกฝังความเชื่อและความเคารพต่อแหล่งน้ำในชุมชนผ่านทางตัวแทนความเชื่อของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ดูแลปกป้องแหล่งน้ำคือ “เจ้าหนอง” โดยมีการบูรณาการร่วมกับ “ปู่ตา” สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ปกป้องหมู่บ้านเป็นความเชื่อที่สืบทอดมาตั้งแต่เริ่มตั้งหมู่บ้านราวปี พ.ศ. 2489 ทำให้คนในชุมชนต่างรักและหวงแหนแหล่งน้ำ

1. ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชนบ้านหนองซึ่ง ตำบลกุดตุ้ม อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ มีรูปแบบการจัดการทรัพยากรน้ำร่วมกันโดยใช้การปลูกจิตสำนึกให้คนในชุมชนที่ต้องไม่เบียดเบียนทำลายทรัพยากรน้ำและสิ่งแวดล้อม ด้วยการนำเอาความเชื่อและพิธีกรรมต่างๆ ของชุมชนท้องถิ่นเข้ามาผสมผสานกับการบริหารจัดการน้ำในชุมชน มีลักษณะสำคัญ 5 ด้าน ได้แก่ ด้านกายภาพ ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านวัฒนธรรม และด้านความเชื่อ

1.1 ด้านกายภาพ ชาวบ้านในชุมชนบ้านหนองซึ่งได้ใช้แหล่งน้ำในการอุปโภคและบริโภคในครัวเรือนตั้งแต่สมัยอดีตจนถึงปัจจุบัน ในการจัดการด้านกายภาพของแหล่งน้ำนั้น ได้ให้ความสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์และการควบคุม โดยชาวบ้านได้ร่วมกันกำหนดข้อตกลงของชุมชน

วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
ปีที่ 9 ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน 2560

ในการใช้และจัดการกันเองในชุมชน และได้ประสานกับหน่วยงานราชการ เช่น องค์กรบริหารส่วนตำบล กุดตุ้ม โครงการชลประทานจังหวัดชัยภูมิ เพื่อใช้เทคโนโลยีและงบประมาณในการจัดการแหล่งน้ำ ตลอดจนการพัฒนาแหล่งน้ำ

1.2 ด้านสังคม ชาวบ้านในชุมชนบ้านหนองเขื่องได้ใช้แหล่งน้ำเพื่ออุปโภค บริโภคในชุมชน เป็นแหล่งอาหารที่สำคัญ แหล่งสร้างรายได้จากการทำประมง แหล่งน้ำเพื่อการเกษตร แหล่งประกอบพิธีกรรมต่างๆ และเป็นแหล่งพบปะพูดคุยของคนในชุมชน

1.3 ด้านเศรษฐกิจ ชาวบ้านในชุมชนบ้านหนองเขื่อง ทำนาเป็นอาชีพหลัก สร้างรายได้จากการทำประมง โดยมีภูมิปัญญาในการทำประมงและข้าวของเครื่องใช้ในการประกอบอาชีพ เช่น ลอบ ไส ไม้หาปลา ตลอดจนนิยมนำปลาที่หาได้มาทำปลาร้าเพื่อเก็บไว้รับประทานในหน้าแล้ง

1.4 ด้านวัฒนธรรม หนองเขื่อง เป็นแหล่งประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อ และโดยใช้ความเชื่อเป็นกลไกในการควบคุมการใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำ มีประเพณีในการบูชาเจ้าหนองเป็นประจำทุกปี ที่ชาวบ้านให้ความเคารพและศรัทธาเชื่อถือในการคุ้มครอง ปกป้องอันตรายให้แก่ชาวบ้าน

1.5 ด้านความเชื่อและค่านิยม ชาวบ้านในชุมชนบ้านหนองเขื่องมีความเชื่อในอำนาจลี้ลับที่เหนือธรรมชาติ มีการบูชาปู่ตา และเจ้าหนอง ที่มีความเชื่อถือกันในชุมชน เชื่อในการทำมาหาเลี้ยงชีพที่สุจริต และเชื่อในการครองเรือน สิ่งใดที่โบราณห้ามว่าเป็นโทษ และเป็นความเดือดร้อนมาให้ก็จะละเว้นการกระทำนั้นและไม่ยอมทำสิ่งใดที่ขัดกับความเชื่อ

2. พลวัตภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชนบ้านหนองเขื่อง ตำบลกุดตุ้ม อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ

2.1 ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชนบ้านหนองเขื่อง ตำบลกุดตุ้ม อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิในอดีต พบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรน้ำจะใกล้ชิดกับระบบความเชื่อด้านผีสงเป็นอย่างมาก แหล่งน้ำเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต มีความสำคัญต่อการดำรงชีพ มีการใช้น้ำทั้งอุปโภคและบริโภค จนก่อให้เกิดวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับแหล่งน้ำ จึงเป็นแหล่งความเชื่อในอำนาจลี้ลับที่เหนือธรรมชาติ และเชื่อการทำมาหาเลี้ยงชีพ การทำประมงแบบโบราณจะกระทำอย่างระมัดระวังสิ่งใดที่โบราณห้ามไว้ว่าเป็นโทษและก่อให้เกิดความเดือดร้อนมาให้ก็จะละเว้นและไม่ยอมทำสิ่งนั้น มีการนับถือ “เจ้าหนอง” และ “ผีบ้าน” หรือ “ผีปู่ตา” เป็นอย่างมาก มีความเชื่อเกี่ยวกับการแสดงปาฏิหาริย์ของแหล่งน้ำในช่วงวันออกพรรษาที่จะมีแสงสีแดงพุ่งขึ้นจากน้ำ การใช้น้ำของประชาชนจึงเป็นไปด้วยความเคารพนับถือ การจัดการน้ำเกี่ยวข้องกับทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น อาทิ เช่น เรืออู่โป่งที่ทำจากต้นตาล ระหัดวิดน้ำที่ทำจากไม้ในท้องถิ่น เป็นต้น

2.2 ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชนบ้านหนองเขื่อง ตำบลกุดตุ้ม อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิในปัจจุบัน พบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรน้ำได้เปลี่ยนแปลง

ไปเป็นการเน้นผลประโยชน์ เนื่องจากประชาชนในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำหนองเขื่องมีการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตกับการพัฒนาอาชีพในรูปเกษตรพาณิชย์เพิ่มมากขึ้น ทำให้มีความต้องการใช้น้ำเพื่อการเกษตรเพิ่มมากขึ้น แนวโน้มภาคการผลิตและการทำนาเพื่อการค้ามีแนวโน้มที่ครอบงำวิถีชีวิตอย่างชัดเจน มีการใช้เทคโนโลยีในการใช้ทรัพยากรน้ำเพิ่มมากขึ้น ทำให้การใช้ทรัพยากรน้ำมีการเปลี่ยนแปลงไป มีความต้องการใช้น้ำมากยิ่งขึ้น ความเชื่อเกี่ยวกับแหล่งน้ำด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น คงเหลือเฉพาะประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงเจ้าหนองและปู่ตา ความเชื่อเกี่ยวกับความลึกลับได้ลดน้อยลง การใช้น้ำมีแนวโน้มเพื่อผลประโยชน์มากยิ่งขึ้น ความเชื่อเรื่องผีสงได้ลดบทบาทความสำคัญลง และผสมผสานกับความเชื่อทางศาสนามากยิ่งขึ้น การพัฒนาจากภาครัฐเป็นอีกแรงขับที่ร่วมกับบุคคลมัธยมที่เปลี่ยนแปลงไปทำให้แหล่งน้ำเป็นเพียงปัจจัยในการดำรงชีพของคนในชุมชน ภูมิปัญญาบางส่วนจึงไม่เหมาะสมกับยุคสมัย อาทิเช่น เรืออีโปงที่สูญหายไปกลายเป็นเรือพลาสติกเข้ามาแทนที่ การใช้ท่อสูบน้ำแทนระตีดวิดน้ำ เป็นต้น แต่ยังคงการนำเอาความเชื่อและพิธีกรรมต่างๆ ของชุมชนท้องถิ่นเข้ามาผสมผสานกับการบริหารจัดการน้ำในชุมชน

3. ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรน้ำ มีเงื่อนไขสำคัญที่มาจากปัจจัยภายในชุมชน และมาจากปัจจัยภายนอก ดังนี้

3.1 ปัจจัยภายในชุมชนที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ ค่านิยมการบริโภคตามกระแส ผู้นำชุมชนไม่เข้มแข็ง เด็กและเยาวชนไม่ตระหนักถึงคุณค่าของภูมิปัญญา ความต้องการน้ำใช้ที่มีมากขึ้นในการดำรงชีพและประกอบอาชีพของชาวบ้าน ขาดการการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น เนื่องจากเด็กและเยาวชนที่ได้รับการศึกษาจะไปทำงานในพื้นที่ต่างถิ่น จึงทำให้ภูมิปัญญาที่สำคัญเริ่มจะเลือนหายจากชุมชน เช่น เรืออีโปง ที่นับวันจะมีให้เห็นน้อยลงทุกวัน

3.2 ปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ การพัฒนาตามนโยบายของรัฐ การเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจทุนนิยม ระบบการศึกษาที่มุ่งเน้นตำรามากกว่าการนำความรู้มาใช้ในชีวิตประจำวัน การอพยพไปทำงานต่างถิ่นเนื่องจากผลตอบแทนด้านรายได้ที่สูงกว่า ขาดการเห็นคุณค่าและความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น จึงทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรน้ำเสื่อมหายไปละไม่ได้รับการยอมรับเท่าที่ควร

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษา ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชนบ้านหนองเขื่อง อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ มีประเด็นที่สำคัญ ดังนี้

1. ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชนบ้านหนองเขื่อง ตำบลกุดตุ้ม อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ มีรูปแบบการจัดการทรัพยากรน้ำร่วมกันโดยใช้การปลูกจิตสำนึกให้คนในชุมชน

วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
ปีที่ 9 ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน 2560

ที่ต้องไม่เบียดเบียนทำลายทรัพยากรน้ำและสิ่งแวดล้อม ด้วยการนำเอาความเชื่อและพิธีกรรมต่างๆ ของชุมชนท้องถิ่นเข้ามาผสมผสานกับการบริหารจัดการน้ำในชุมชน มีลักษณะ 5 ด้าน ได้แก่

1.1 ด้านกายภาพ ชาวบ้านในชุมชนบ้านหนองเขื่องได้ใช้แหล่งน้ำในการอุปโภคและบริโภคในครัวเรือน ในการจัดการด้านกายภาพของแหล่งน้ำนั้น ได้ให้ความสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์ และการควบคุม โดยชาวบ้านได้ร่วมกันกำหนดข้อตกลงของชุมชนในการใช้และจัดการตนเองในชุมชน และชุมชนได้ประสานกับหน่วยงานราชการในการพัฒนาแหล่งน้ำ

1.2 ด้านสังคม ชาวบ้านในชุมชนบ้านหนองเขื่องได้ใช้แหล่งน้ำเพื่ออุปโภค บริโภคในชุมชน เป็นแหล่งอาหารที่สำคัญ แหล่งประกอบพิธีกรรมต่างๆ และเป็นแหล่งพบปะพูดคุยกันของคนในชุมชน

1.3 ด้านเศรษฐกิจ ชาวบ้านในชุมชนบ้านหนองเขื่อง ทำนาเป็นอาชีพหลัก สร้างรายได้จากการทำประมง โดยมีภูมิปัญญาในการทำประมงและข้าวของเครื่องใช้ในการประกอบอาชีพ

1.4 ด้านวัฒนธรรม หนองเขื่อง เป็นแหล่งประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อ และโดยให้ความเชื่อเป็นกลไกในการควบคุมการใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำ มีประเพณีในการบูชาเจ้าหนองเป็นประจำทุกปี

1.5 ด้านความเชื่อและค่านิยม ชาวบ้านในชุมชนบ้านหนองเขื่องมีความเชื่อในอำนาจลี้ลับที่เหนือธรรมชาติ และการทำมาหาเลี้ยงชีพอย่างสุจริต

สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุนิสา ชูสวัสดิ์ (2555) ที่ศึกษาพบว่า มีการนำภูมิปัญญาด้านสิ่งแวดล้อมมาช่วยในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติโดยการสร้างพันธสัญญาร่วมกันและปฏิบัติตาม สอดคล้องกับ กันยรัตน์ รินศรี (2557) ที่ศึกษาพบว่า ทรัพยากรน้ำเป็นของสาธารณะจึงมีการจัดการทรัพยากรน้ำร่วมกัน โดยมีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเพณีพิธีกรรมต่างๆ และใช้อำนาจรัฐในการจัดการทรัพยากรน้ำ เป็นการจัดการแบบบูรณาการโดยใช้หลักพุทธธรรม อำนาจรัฐ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และกระบวนการชุมชนในการจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อให้มีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์ร่วมกันทุกฝ่าย และสอดคล้องกับงานวิจัยของ บุญชัย งามวิทย์โรจน์ และคณะ (2551) ที่ศึกษาพบว่า ภูมิปัญญาประภาภูเขา มีรูปแบบการจัดการทรัพยากรน้ำที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชน สมาชิกในชุมชนได้รับประโยชน์ทุกครัวเรือน และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่เกษตรได้อีกด้วย และที่สำคัญทุกคนมีส่วนร่วมในการดำเนินการที่เกี่ยวกับประภาภูเขาของชุมชนในทุกขั้นตอน ตั้งแต่ การคิด การวางแผน การลงมือปฏิบัติ การติดตามประเมินผล และการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน

2. พลวัตภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชนบ้านหนองเขื่อง ตำบลกุดตุ้ม อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชนบ้านหนองเขื่องได้เปลี่ยนแปลงไปจากอดีต เนื่องจากประชาชนในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำหนองเขื่องมีการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตกับการพัฒนาอาชีพ ที่มีแนวโน้มการทำนาในรูปเกษตรพาณิชย์เพิ่มมากขึ้น ทำให้มีความต้องการใช้น้ำ

เพื่อการเกษตรเพิ่มมากขึ้น แนวโน้มภาคการผลิตและการทำนาเพื่อการค้ามีแนวโน้มที่ครอบงำวิถีชีวิตอย่างชัดเจน ทำให้การใช้ทรัพยากรน้ำมีการเปลี่ยนแปลงไป มีความต้องการใช้น้ำมากยิ่งขึ้น ความเชื่อเกี่ยวกับแหล่งน้ำด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น คงเหลือเฉพาะประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงเจ้าหนองและปู่ตา ความเชื่อเกี่ยวกับความลี้ลับได้ลดน้อยลง การใช้น้ำมีแนวโน้มเพื่อผลประโยชน์มากยิ่งขึ้น ความเชื่อเรื่องผีสง่าได้ลดบทบาทความสำคัญลง แต่ยังคงการนำเอาความเชื่อและพิธีกรรมต่างๆ ของชุมชนท้องถิ่นเข้ามาผสมผสานกับการบริหารจัดการน้ำในชุมชน ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ ปัจจัยภายในชุมชน ได้แก่ ค่านิยมการบริโภคตามกระแส ผู้นำชุมชนไม่เข้มแข็ง เด็กและเยาวชนไม่ตระหนักถึงคุณค่าของภูมิปัญญา ขาดการการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น ที่ทำให้ภูมิปัญญาที่สำคัญเริ่มจะเลือนหายจากชุมชน เช่น เรืออีโปง ที่นับวันจะมีให้เห็นน้อยลงทุกวัน และปัจจัยภายนอก ได้แก่ การพัฒนาตามนโยบายของรัฐ การเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจทุนนิยม ระบบการศึกษาที่มุ่งเน้นตำรามากกว่าการนำความรู้มาใช้ในชีวิตประจำวัน การอพยพไปทำงานต่างถิ่นเนื่องจากผลตอบแทนด้านรายได้ที่สูงกว่า เป็นต้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ สมใจ ศรีหล้า และ วิไลวัจน์ กฤษณะภุมิต (2548) ที่ศึกษาพบว่า พลวัตภูมิปัญญาชาวบ้านในการจัดการแหล่งน้ำจะมีผลมาจากปัจจัยภายนอก ปัจจัยภายในชุมชน การพัฒนาตามนโยบายของรัฐ การเพิ่มของประชากร ค่านิยมในการบริโภค การศึกษา เป็นต้น

แนวทางการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในชุมชน จำเป็นต้องมีการศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนา ทั้งปัจจัยที่ก่อให้เกิดการพัฒนา และปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการใช้และการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการน้ำในชุมชน ภาครัฐจำเป็นต้องให้การสนับสนุนด้านงบประมาณ โครงสร้างพื้นฐาน ตลอดจนการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการความรู้ของชุมชนด้านการจัดการน้ำเพื่อให้ชุมชนมีการจัดการน้ำด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างยั่งยืนต่อไป สอดคล้องกับงานวิจัยของ บุญช่วย สุทธิรักษ์ และเอนกพงศ์ ธรรมอาทิตย์ (2555 : 91) การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการจัดการศึกษายังดำเนินการไม่แพร่หลาย และการจัดการเรียนการสอนยังไม่สนองตอบความต้องการของชุมชน/ท้องถิ่น เท่าที่ควรจะเป็น ส่งผลให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ไม่ตรงกับสภาพเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสภาพแวดล้อมที่แท้จริงท้องถิ่นตนเอง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการศึกษา

1. การจัดการทรัพยากรน้ำควรใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเพณีพิธีกรรมต่างๆ และใช้อำนาจรัฐในการจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อให้มีประสิทธิภาพ เกิดประโยชน์ร่วมกันทุกฝ่ายอย่างยั่งยืน
2. การจัดการน้ำด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นยังขาดการพัฒนาไกลและกระบวนการบริหารจัดการเชิงบูรณาการ ควรเสริมสร้างเครือข่ายการประสานงานของภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และ

ชุมชนเพื่อประสานความร่วมมือในการจัดการน้ำในชุมชน

ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

1. ควรใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อศึกษาการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรน้ำภายในชุมชน
2. ควรศึกษารูปแบบการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรน้ำและทรัพยากรธรรมชาติในเขตพื้นที่อื่นๆ เพื่อเป็นการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น

เอกสารอ้างอิง

- กันยารัตน์ รินศรี. (2557). การจัดการทรัพยากรน้ำเชิงบูรณาการแนวพุทธ:กรณีศึกษากลุ่มอนุรักษ์ลุ่มน้ำปิง จังหวัดเชียงใหม่. วารสารวิจัยราชภัฏเชียงใหม่. ปีที่ 15 ฉบับที่ 2 เมษายน-กันยายน 2557.
- บุญชัย งามวิทย์โรจน์ และคณะ. (2551). ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ : กรณีศึกษาพื้นที่ลุ่มน้ำชี. กรุงเทพมหานคร : กรมทรัพยากรน้ำ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- บุญช่วย สุทธิรักษ์ และเอนกพงศ์ ธรรมาธิวัฒน์. (2555). การวิจัยเพื่อพัฒนาครูภายในจังหวัดเพชรบูรณ์ด้วยภูมิปัญญาการทอผ้าหมวก. เพชรบูรณ์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์.
- เทวารักษา เครือคล้าย และคนอื่น ๆ. (2552). ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการน้ำอุบะโคกบริโคก. กรุงเทพมหานคร : สำนักบริหารจัดการน้ำ กรมทรัพยากรน้ำ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- สุนิสสา ชูสวัสดิ์. (2555). ภูมิปัญญาชาวบ้านต่อการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านโหล๊ะหาร อำเภอบ้านนา จังหวัดพิจิตร. สงขลา : มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.
- สุริยะ หาญพิชัย. (2555). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรน้ำ : ศึกษากรณีโครงการสูบน้ำด้วยพลังงานไฟฟ้าหนองเข็ง ตำบลกุดตุ้ม อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ. พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยพิษณุโลก.
- สุวิชา ศรีถาน และ ปรีดา ไชยา. (2559). การค้นหาบรรดกภูมิปัญญาอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. วารสารวิทยาลัยดุสิตธานี ปีที่ 10 ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม-มิถุนายน 2559.

วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
ปีที่ 9 ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน 2560

สมใจ ศรีหล้า และวิไลวัจน์ กฤษณะภูติ. (2548). *ภูมิปัญญาชาวบ้านในการจัดการแหล่งน้ำ*.

กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

สำลี รักสุทธี (2550). *สืบตำนานงานบุญประเพณีอีสาน*. กรุงเทพมหานคร: รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์.

เอนกพงศ์ ธรรมาธิวัฒน์ และบุญช่วย สุทธิรักษ์. (2555). *การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการน้ำของจังหวัดเพชรบูรณ์ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างยั่งยืน*. เพชรบูรณ์: มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์.

Robert B. Textor. (1980). *A handbook on ethnographic futures 2nd edition*. Version C. Stanford University, Stanford CA. 94305.